

ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΕΙΣΗΓΗΣΕΩΝ

Adam Niemczynski

Jagiellonian University, Krakow, Poland

How much space of responsibility for primary school pupils is given by teachers?

Abstract: The social-moral issue of responsibility taken by the primary school pupils for their own learning in school depends on how much space is given by teachers for pupils participation. Some teachers define pupils participation as the way pupils follow the teaching programme. These teachers mistake co-operation for participation. Some other teachers define pupils participation as involving students at a time determined by teachers when it is convenient for the teacher. Some teachers give the pupils their say and let them talk. Pupils are excited and formulate a lot of wishes and dreams. After this the teachers proceeds the same way as before. And some other teachers keep their pupils well informed and sometimes students are consulted by them about aspects of the process of education and learning. These teachers really try to take into account what individual students are saying. As a further step, the teachers negotiate with pupils about how to work together in the classroom and sometimes students can make the final decision. The aim of the study to be presented was to find out how popular these four attitudes are among the teachers.

Δημήτρης Αντωνακάκης

Η δια της Μουσικής Ηθική Αγωγή των Παιδιών στην Αρχαία Ελλάδα.

Η Μουσική στην αρχαία Ελλάδα ήταν ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, πρακτικής και φιλοσοφικής αξίας. Με τον όρο Μουσική όριζαν το σύνολο μέλους, λόγου και κίνησης, που αναμφισβήτητα αποτελούσε μια τέχνη. Ο Πλάτωνας, έχοντας πεισθεί για την βαθιά ηθική δύναμη της μουσικής, της αποδίδει στην πολιτεία του σημαίνοντα ρόλο: πίστευε ότι η αλλαγή των μουσικών τρόπων μπορεί να υποσκάψει ακόμα και τα ίδια τα θεμέλια του κράτους. Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Δάμωνα, η μουσική μπορεί να οδηγήσει στην αρετή και επομένως πρέπει να χρησιμοποιείται στην ανατροφή των παιδιών και των νέων. Κατά τον Αριστοτέλη, η μουσική χρησιμεύει για σωστή διαγωγή και επενεργεί στο ήθος και στη ψυχή. Ο Πυθαγόρας αναγνωρίζει τη μοναδικότητα της μουσικής ως παιδευτικού αλλά και θεραπευτικού μέσου, με το μονόχορδο να αποτελεί μια γέφυρα μεταξύ ανθρώπινου και Θείου.

Οι παραπάνω θέσεις είναι μερικές από τις ιδιότητες της μουσικής που χρησιμεύουν στην ηθική αγωγή των παιδιών και των νέων. Κάθε μουσικός τρόπος και ρυθμός συνδεόταν άρρηκτα με το αντίστοιχο ήθος. Ηχητικά παραδείγματα προσπαθούν να μας αποσαφηνίσουν το ρόλο της μουσικής ως μέσο ηθικής αγωγής των παιδιών στην αρχαία Ελλάδα.

Βαϊρινού Κωνσταντία-Καμαρούδης Σταύρος

Η ηθική και θρησκευτική αγωγή στο Νηπιαγωγείο: Από την «ηθική και θρησκευτική μόρφωση των παιδών» στα Θρησκευτικά της διαθεματικής προσέγγισης

Η ηθική και θρησκευτική αγωγή στο Νηπιαγωγείο αποτέλεσε παράλληλα με την ανάπτυξη της ελληνικής γλώσσας την πρωταρχική επιδίωξη των πρώτων Νομοθετημάτων και Αναλυτικών Προγραμμάτων του Ελληνικού Νηπιαγωγείου. Οι σύγχρονες κοινωνικο-οικονομικές συνθήκες, με κύρια χαρακτηριστικά την πολυπολιτισμικότητα της κοινωνίας, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, την διεθνοποίηση της σκέψης και την εξέλιξη της τεχνολογίας, δημιουργούν νέες προκλήσεις για τα εκπαιδευτικά συστήματα τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Με τη σύνταξη σύγχρονων Αναλυτικών Προγραμμάτων, τα οποία ανταποκρίνονται στις προκλήσεις της εποχής μας, επιχειρείται η αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης Προσχολικής Εκπαίδευσης. Η δημοσίευση του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) (ΦΕΚ 1366 τ.Β' 18-10-2001) από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, διαφοροποιεί τη φιλοσοφία του συγκεκριμένου τομέα αγωγής, τις επιδιώξεις και το περιεχόμενο του και διαμορφώνει ένα νέο πλαίσιο προσέγγισης του γνωστικού αντικείμενου των Θρησκευτικών.

Με βάση τη φιλοσοφία, τις κατευθύνσεις και τις επιδιώξεις του Δ.Ε.Π.Π.Σ. για το Νηπιαγωγείο, τις σύγχρονες τάσεις διδακτικής των Θρησκευτικών, τις ιδιαιτερότητες και απαιτήσεις της θρησκευτικά ομοιογενούς και φυλετικά-εθνικά ανομοιογενούς τοπικής κοινωνίας, τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες, τα βιώματα και τις ικανότητες του μαθητικού πληθυσμού του Νηπιαγωγείου μας εκπονήθηκε ένα διαθεματικό πρόγραμμα (project) θρησκευτικής αγωγής στα πλαίσια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, με θέμα: «Φλώρινα, χθες, σήμερα, αύριο».

Στην παρούσα εισήγηση γίνεται η παρουσίαση των εξελίξεων του συγκεκριμένου τομέα αγωγής στο Ελληνικό Νηπιαγωγείο από την εμφάνιση των πρώτων προσχολικών ιδρυμάτων ως τις μέρες μας καθώς και η παρουσίαση του προγράμματος, που εφαρμόστηκε στο Νηπιαγωγείο μας.

Αμαλία Γεναράκη

Τίτλος και Ουσία στη Λατρευτική Αγωγή των Παιδιών

Σύμφωνα με την πηγή και το κριτήριο της Ορθόδοξης Θεολογίας δεν υπάρχει σωτηρία χωρίς τη συμμετοχή στη λειτουργική ζωή και τα μυστήρια της Εκκλησίας. Είναι αλήθεια ότι στις μέρες μας αυτή η αρχή διαπιστώνεται και διακηρύσσεται ολοένα και περισσότερο. Η Ορθόδοξη Θεολογία μιλάει περισσότερο «από τον άμβωνα, παρά από την έδρα» και η πληρότητα της θεολογικής σκέψης της Εκκλησίας βρίσκεται ακριβώς στη λατρεία, η οποία την οριοθετεί, την ερμηνεύει και την προβάλλει στις διάφορες εκδηλώσεις της.

«Η λειτουργική αυτή μαρτυρία», όπως παρατηρεί ο π'. Γεώργιος Φλωρόφσκυ, «έχει τόση ισχύ όση και η δογματική. Το νόημα των συμβόλων είναι, καμιά φορά, τόσο ζωντανό και συγκεκριμένο, τόσο καθαρό κι εκφραστικό, όσο δεν μπορεί να είναι κανείς συλλογισμός και καμιά έννοια λογική» (Θέματα Ορθοδόξου Θεολογίας, ελλ. μετάφρ., σσ. 203-4). Η λατρεία της Εκκλησίας είναι ο «κανόνας της πίστεως»

τον οποίο με όλα τα λόγια τα ιερά, τις τελετές, τις κινήσεις και τις παραμικρότερες ακόμη λεπτομέρειές της, πρέπει να διδάξει και να κηρύξει.

Με βάση λοιπόν όλα αυτά, δεν μπορούμε να μιλάμε για θρησκευτική αγωγή και να παραγνωρίζουμε το μέρος εκείνο που έχει σχέση με τη θεία λατρεία. Και δυστυχώς παρατηρείται ότι το μεγαλείο της ορθόδοξης λατρείας δεν βιώνεται «κατά πλάτος και ιδιαίτερα κατά βάθος» από το σύγχρονο ορθόδοξο πλήρωμα λόγω της ελλιπούς λειτουργικής και κατ' επέκτασιν λατρευτικής του αγωγής, η οποία, ασφαλώς, οφείλεται και στα πολλά ελλείμματα της εν γένει θεολογικής του παιδείας. Έτσι η λατρευτική αγωγή αρχίζει και πρέπει να αρχίζει μαζί με τη σύνολη θρησκευτική αγωγή.

Αλλά τι εννοούμε με τον όρο **λατρευτική αγωγή** και μάλιστα λατρευτική αγωγή για το παιδί; Είναι απλά η στάση, οι κινήσεις, η παρουσία στην Εκκλησία κατά τη διάρκεια των ιερών ακολουθιών και τελετών ή είναι κάτι βαθύτερο το οποίο θα πρέπει να βοηθήσει βιωματικά το παιδί προκειμένου αυτό να πετύχει, στη συνέχεια, να προσεγγίσει τη χριστιανική πίστη με το δικό του ψυχισμό και να αρχίσει να δέχεται, σε όσο μεγαλύτερο βαθμό του είναι εφικτό, τις εσωτερικές ευεργετικές επιδράσεις της ως τρόπο σκέψης και κυρίως κοινωνικής στάσης στην εξελισσόμενη ψυχοβιολογική προσωπικότητά του; Είναι η λατρευτική αγωγή **τύπος** που υποχρεώνει το παιδί – πολλές φορές καταπιεστικά - να στέκεται «ακούνητο, αμίλητο, αγέλαστο» ή είναι η **ουσία** που καλλιεργεί τη θρησκευτικότητά του και το οδηγεί στην κρυστάλλινη πίστη προς τον Ένα ζωντανό και προσωπικό Θεό και στη συνάντησή του με το συνάνθρωπο; Ή μήπως η λατρευτική αγωγή είναι και τα δύο μαζί; Και μέχρι ποιου σημείου αυτά τα δύο, τύπος και ουσία, αλληλοπεριχωρούνται;

Στην παρούσα εισήγηση θα αναζητηθούν, στις γενικές τους γραμμές, μερικές απαντήσεις στα παραπάνω ερωτήματα, κυρίως ως προβλήματα προς αντιμετώπιση και όχι ως συνταγές προς εκτέλεση.

Κατερίνα Γεωργοπούλου, Μάριος Πουρκός

Οι αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς του εφήβου στο σύγχρονο εφηβικό μυθιστόρημα στην Ελλάδα

Κατά την τελευταία 20αετία είναι ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς στη χώρα μας μια πραγματική έκρηξη στη συγγραφή μυθιστορημάτων που αφορούν την εφηβεία. Διερωτάται κανείς για τα αίτια της έξαρσης αυτής, καθώς και για το περιεχόμενο των εφηβικών αυτών μυθιστορημάτων.

Στην ανακοίνωση αυτή παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα μιας έρευνας σχετικά με τον τρόπο που 30 σύγχρονοι μυθιστοριογράφοι στην Ελλάδα κατανοούν και αναπαριστούν στα εφηβικά τους μυθιστορήματα τους προβληματισμούς, τις συγκρούσεις, τις αξίες και τα πρότυπα συμπεριφοράς των εφήβων. Βασικός μας στόχος, μ' άλλα λόγια, είναι να χαρτογραφήσουμε τα βασικά ζητήματα που τίγονται, τα βασικά χαρακτηριστικά του ήρωα-εφήβου όπως δίνονται από τους Έλληνες συγγραφείς, το σύστημα πεποιθήσεων, συγκρούσεων και αξιών του και τις συγκεκριμένες επιλογές του αναφορικά με τη συμπεριφορά του στην οικογένεια και το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο. Ερευνούμε επίσης τις υπαρξιακές και μεταφυσικές του αναζητήσεις καθώς και τη σχέση του με το θείο. Η έρευνα βασίζεται στην ανάλυση περιεχομένου (κατηγοριοποίηση) ενός υλικού βασισμένου σ' ένα δείγμα 30 σύγχρονων εφηβικών μυθιστορημάτων.

Νικολέττα Γγκλιάου-Χριστοδούλου

ΠΑΙΔΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ : ΧΩΡΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΔΙΑΠΑΙΔΑΓΩΓΗΣΗ ΤΟΥ ΜΙΚΡΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Ο χώρος του νηπιαγωγείου προσφέρει ένα ευρύ πεδίο αλληλεπίδρασης και αφορμές για κοινωνική και ηθική μάθηση μέσα από την καθημερινή συμβίωση, την οργάνωση δραστηριοτήτων και το παιχνίδι. Ωστόσο πιστεύουμε, και υποστηρίζεται σε αυτή την εργασία, ότι η παιδική λογοτεχνία και ιδιαίτερα το παραμύθι και οι μικρές ιστορίες μπορούν να αξιοποιηθούν ως ένα προνομιακό μέσο, όχι μόνο για την ευαισθητοποίηση, αλλά για συνειδητοποίηση, κατανόηση και υιοθέτηση από τα παιδιά ιδεών, κοινωνικών αξιών, στάσεων και καλλιέργεια θετικής κοινωνικής μάθησης.

Ειδικότερα η ανάγνωση επιλεγμένων λογοτεχνικών κειμένων και η εμπλοκή του παιδιού στη διαδικασία ανάγνωσης μέσα από διαλογική συζήτηση και δραστηριότητες κατανόησης, δίνει διέξοδο στην ανάγκη να «διδάσκονται» στα παιδιά ηθικές αρχές και αξίες με έμμεσο και ευχάριστο τρόπο, χωρίς ηθικολογίες και περιορισμούς.

Γιάννη Κανιολάκη

Η ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΗ ΜΥΣΤΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΑΞΗ ΩΣ ΤΡΟΠΟΣ ΤΗΣ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΩΡΙΜΑΝΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ.

Η Κατήχηση, όρος σύμφωνος με την αγιολογική και πατερική παράδοση της ορθόδοξης Εκκλησίας, νοηματοδοτεί την ηθικοθρησκευτική ωρίμανση του ανθρώπου. Στην αρχαία Εκκλησία συνδέεται με την είσοδο του ανθρώπου σ' αυτή, μέσω του Βαπτίσματος του Χρίσματος και της Ευχαριστίας και με τον εορτασμό της Αναστάσεως υπομνησκοντας τό θάνατο του παλαιού και την ανάσταση του καινούργιου εν Χριστώ ανθρώπου. Σκοπός η εσωτερική μεταμόρφωση, η μέθεξι Θεού, η θέωση. Ως Μυσταγωγία είναι υπόθεση της Εκκλησίας, ουσιαστικά ασκούμενη από αυτήν.

Η Κατήχηση εισάγεται στο Ελληνικό σχολείο, (μάθημα Θρησκευτικών) μετά την Τουρκοκρατία. Οργανώνεται με βάση ρωμαιοκαθολικά - προτεσταντικά πρότυπα και τις αρχές του Διαφωτισμού. Εκκλησιαστικά ασκείται σε ενορίες και Χριστιανικές αδελφότητες, με βάση ίδια πρότυπα. Τελευταία κατεβλήθησαν καλές προσπάθειες εναρμονισής της με την Ορθόδοξη παράδοση. Σήμερα υπό των βάρους των συνεπειών των δυτικών προτύπων, της συνολικής εκπαιδευτικής κρίσης και μέσα στο κλίμα της εκκοσμίκευσης και της αδιαφορίας των υπευθύνων βρίσκεται σε κρίση.

Η Κατήχηση, ως Εκκλησιαστική διακονία, αξιοποιώντας τις Παιδαγωγικές επιστήμες, δεν εξαντλείται γνωσιολογικά και νοησιαρχικά, προχωρεί στην καλλιέργεια του ανθρώπου ως μέλους οργανικού - ενεργητικού της Εκκλησιαστικής Κοινότητας, όπου συνυπάρχει αγαπητικά - θυσιαστικά με τους αδελφούς, όπου και ωριμάζει κατά Χριστόν και εξέρχεται ως στρατιώτης Χριστού για να μεταμορφώσει τον κόσμο σε Καινή Κτίση, κατά το βιβλικό σχέδιο. Η λατρεία είναι το πρότυπο της καθημερινής βιοτής.

Η εκπλήρωση του Κατηχητικού έργου απαιτεί ουσιαστική παρουσία στα σύγχρονα κοινωνικά και υπαρξιακά προβλήματα των ανθρώπων, γιατί η πίστη δεν είναι μεταφυσική και μετά θάνατον υποσχεσιολογία, ούτε ηθικιστική καθηκοντολογία.

Ανάμεσα στην όποια διδακτική μεθοδολογία, προσφορώτερη μέθοδος είναι τό ήθος και το παράδειγμα, η αγάπη και ο σεβασμός του ανθρωπίνου προσώπου και της ελευθερίας του.

Καραφύλλης Γρηγόριος

Το πρόβλημα των ηθικών αξιών και η μετάδοσή τους

Οι αξίες είναι σταθεροί προσανατολισμοί και οδηγητικοί φάροι για την κατεύθυνση και τη δραστηριότητα του ανθρώπου. Σήμερα όμως μιλούμε για αποδόμηση όχι απλώς της κλίμακας των αξιών, αλλά της ίδιας της αξίας των αξιών και όλου του αξιολογικού συστήματος αναφοράς, το οποίο ερμηνεύεται με μία ελευθεριότητα. Παράλληλα έχει επικρατήσει ο απόλυτος σχετικισμός που γέννησε έναν βαθύ σκεπτικισμό για την αξία των αξιών και έναν ελευθεριάζοντα και εύπεπτο ηθικό αμοραλισμό, αλλά σηματοδότησε και την ανάγκη για ανασυγκρότηση ενός συστήματος των βασικών αξιών που θα πρόβαλε τον ίδιο τον άνθρωπο ως πρώτιστη αξία.

Η υπέρβαση αυτή δυναμικά επιτυγχάνεται μέσω της παιδείας, η οποία θα μπορούσε να εφοδιάσει το άτομο κατάλληλα και να το καταστήσει ικανό να λειτουργεί μέσω των λογικών πεποιθήσεων που προϋποθέτουν μία διαδικασία μάθησης, στην οποία αποκαλύπτεται η δυναμική του ανθρώπου ως όντος κριτικού που υιοθετεί ύψιστες ηθικές αξίες. Υπάρχει επομένως ένα ηθικό ρεαλιστικό πλαίσιο και μέσα σ' αυτό καλλιεργείται και η ηθική αυτονομία, η οποία όμως πρέπει να ισορροπεί μεταξύ της μη παράβασης της ελευθερίας του ατόμου και της ενθάρρυνσης στην ηθική δέσμευση στις ηθικές αξίες. Θα μπορούσαμε να πούμε εδώ ότι υπάρχει ένα ζήτημα επίκλησης και υπεράσπισης των σχετικών αξιών. Η επίκληση αλλάζει την ηθική θεωρία - καθότι ενδιαφέρει την αλληλεπίδραση των θεμελιωδών ευθυνών - ενώ αντίστοιχα και η υπεράσπιση των αξιών έχει μία διπλή λειτουργία: υπερασπίζεται την αλήθεια και σέβεται την αυτονομία των ανθρώπων.

Κωνσταντίνος Κορώσης

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ(ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ)

Το παιδί συνειδητοποιεί από πολύ νωρίς ότι το θρησκευτικό στοιχείο είναι ένας «ιδιαιτέρος κόσμος» που συνδέεται με την καθημερινότητα της οικογενειακής του ζωής. Οι γονείς δίνουν στο παιδί ευκαιρίες, μέσω των οποίων το παιδί αποκτά εμπειρίες συμμετέχοντας στη βίωση του χριστιανισμού. Στην κοινωνικοποίηση και τη διαμόρφωση της θρησκευτικής συμπεριφοράς πρωτοστατεί ο ρόλος της μητέρας. Η θετική εικόνα που έχει το παιδί για τον πατέρα του αποτελεί αποφασιστικό παράγοντα που ενισχύει τη θρησκευτική ανάπτυξη του παιδιού. Οι διαταραχές στις σχέσεις του παιδιού με τον πατέρα και ενδεχομένως οι διαταραχές στις σχέσεις των συζύγων παρακωλύουν τη θρησκευτική ανάπτυξη του παιδικού χαρακτήρα. Όταν οι γονείς υιοθετούν πραγματικά χριστιανική συμπεριφορά, τότε το παιδί συναισθάνεται τη διαμόρφωση της χριστιανικής του συμπεριφοράς.

**Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΗΘΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ**

Μία βασική κατηγορία στόχων που η Οικιακή Οικονομία, ως διδακτικό αντικείμενο της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, καλείται να πραγματώσει είναι εκείνη που αφορά στην ηθική συγκρότηση της προσωπικότητας του παιδιού. Ειδικότερα, σύμφωνα με το ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα, ο κύριος σκοπός του συγκεκριμένου μαθήματος είναι: «να καταστήσει το εύπλαστο άτομο της προεφηβικής και εφηβικής ηλικίας, ενεργητικό, αυτοδύναμο και υπεύθυνο, δίνοντάς του, κατά το δυνατόν, όλα τα στοιχεία που έχει ανάγκη για την ανάπτυξη της προσωπικότητάς του». Εξετάζοντας τους ειδικότερους στόχους των θεματικών ενοτήτων μέσα από το Αναλυτικό Πρόγραμμα γίνεται σαφές ότι η Οικιακή Οικονομία αποτελεί μάθημα αγωγής, θέτει δηλαδή ηθικούς στόχους προσαρμοσμένους στις σύγχρονες κοινωνικές απαιτήσεις, αλλά και στο εύρος των ηθικών χαρακτηριστικών που η σύγχρονη κοινωνία επιδιώκει να αναπτύξει στα μέλη της μέσω της εκπαίδευσης.

Σκοπός της παρούσας εισήγησης είναι να παρουσιάσει και να εξετάσει τις ειδικότερες δέσμες στόχων, που σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα του μαθήματος, ο καθηγητής της Οικιακής Οικονομίας καλείται να πραγματώσει μέσα στην τάξη, προκειμένου να βοηθήσει τους μαθητές να οικειωθούν έννοιες και αξίες, όπως: οικογένεια και κοινωνικός περίγυρος, διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στην οικογένεια και έξω από αυτή, διαφυλικές σχέσεις, παράδοση και πολιτισμικά στοιχεία του λαού μας, οικολογική συνείδηση - περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, υγιή καταναλωτικά πρότυπα κ.ά.

Αλέξανδρος Κ. Κόφφας

**Η Διδακτική των Θρησκευτικών στο Νηπιαγωγείο
(Σχεδιασμός – προετοιμασία και πραγματοποίηση των δραστηριοτήτων
θρησκευτικής αγωγής στο Νηπιαγωγείο)**

Σκοποί και στόχοι της διδασκαλίας των Θρησκευτικών στο Νηπιαγωγείο. Ευκαιρίες για διδασκαλία των θρησκευτικών και για βίωση θρησκευτικής ζωής. Περιεχόμενα ή διδακτέα ύλη των Θρησκευτικών: Σύστοιχες με τους σκοπούς και στόχους δραστηριότητες των παιδιών.

A. Οργάνωση της διδασκαλίας. (Προετοιμασία – επιλογή: 1. στόχου, 2. σύστοιχης με το στόχο δραστηριότητας, 3. σχετικού με το στόχο υλικού).

B. Μεθόδευση της διδασκαλίας. (Υλοποίηση/ πραγματοποίηση της διδασκαλίας: 1. Αφόρμηση, 2. Παρουσίαση/ διεξαγωγή/ επεξεργασία/ ανάπτυξη της δραστηριότητας, 3. Έκφραση, εμπέδωση ή εφαρμογή του περιεχομένου της διδασκαλίας). Δημιουργία καταστάσεων προβληματισμού (Σωκρατική μέθοδος). Εφαρμογή διδακτικών αρχών. Διαθεματική προσέγγιση κ.τ.λ.

Γ. Αξιολόγηση της δουλειάς του Νηπιαγωγού και της δράσης των παιδιών με Συστηματική παρατήρηση και Αυτοκριτική (Πυθαγόρειος μέθοδος) κ.τ.λ.

Κωστάκης Κων/νος

Ηθικά και θρησκευτικά θέματα από τον "περί παίδων αγωγής". Ερμηνεία ενός ανέκδοτου κώδικα.

Το έργο "περί παίδων αγωγής", που συνδέθηκε με το όνομα του Πλουτάρχου και στο οποίο διασώζονται βασικές παιδαγωγικές θέσεις της αρχαίας ελληνικής σκέψης, δεν έπαυσε να προσελκύει το ενδιαφέρον της σύγχρονης εκπαιδευτικής θεωρίας και πράξης σχετικά με την ηθική ανάπτυξη και αγωγή του παιδιού. Το κείμενο αυτό, το οποίο μετά την Αναγέννηση εκτιμήθηκε στον ευρωπαϊκό χώρο, δεν άφησε αδιάφορους τους μετέπειτα έλληνες λογίους.

Σε ανέκδοτο κώδικα της Ρουμανικής Ακαδημίας εντοπίσαμε ελληνικό χειρόγραφο, εξήγηση του παραπάνω κειμένου, έργο του Νεόφυτου Κausοκαλυβίτη, λόγιου έλληνα δασκάλου του 18^{ου} αι. στις παραδουνάβιες περιοχές. Αφού πήραμε στα χέρια μας το χειρόγραφο και μετά από τη μεταγραφή και τη μελέτη του, αντλήσαμε σημαντικά στοιχεία, που αφορούν την ηθική και θρησκευτική ανάπτυξη και αγωγή του παιδιού.

Τα στοιχεία αυτά, τα οποία για πρώτη φορά βλέπουν το φως της δημοσιότητας και πριν από την έκδοση ολοκλήρου του κειμένου, θέτουμε στη διάθεση του παρόντος Συνεδρίου ως συμβολή στη θεματική και τους στόχους του. Τα επιμέρους θέματα της ανακοίνωσής μας παρουσιάζουμε σε τρεις ενότητες: α) εκείνα που φανερώνουν τη συμφωνία της αρχαίας ελληνικής με την ορθόδοξη χριστιανική σκέψη και προβάλλονται από το Νεόφυτο στην πράξη της αγωγής β) εκείνα που εμφανίζουν τη συμπλήρωση, τη μετάπλαση ή την τελειοποίηση εννοιών και γ) εκείνα στα οποία ο Νεόφυτος ασκεί κριτική και ελέγχει με τεκμηριωμένο λόγο και προβληματισμό.

Το ανέκδοτο αυτό χειρόγραφο, καθώς και κάθε πηγαίο αρχειακό υλικό, που εντάσσεται στη μακραιώνη πνευματική και πολιτιστική διάσταση της ελληνικής παιδείας, αποτελεί σημαντικό και πολύτιμο αντικείμενο μελέτης στη σύγχρονη ψυχοπαιδαγωγική, ιστορική και θεολογική έρευνα, αφού μπορεί να είναι μία ασφαλής βάση και αφετηρία για την προσέγγιση της ηθικής και θρησκευτικής ανάπτυξης και αγωγής του παιδιού αλλά και μία ελπιδοφόρος δυνατότητα αποτελεσματικής αντιμετώπισης των σύγχρονων προβλημάτων της.

Κωνσταντίνος Δ. Λάμπρου

**«Ο ρόλος του πατέρα
στη Θρησκευτική Αγωγή του παιδιού»**

Αν η διαπαιδαγώγηση του παιδιού από τον πατέρα είναι τέχνη μείζονος σπουδαιότητας κατά τον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο – που λέγει: «τι γαρ ίσον του ρυθμίσαι ψυχὴν και διαπλάσαι νέου δiάνοιαν»-, τότε η θρησκευτική διαπαιδαγώγηση αποτελεί την ύψιστη προσφορά του χριστιανού πατέρα προς το παιδί. Διότι η εν παιδεία και νουθεσία Κυρίου διαπαιδαγώγηση του παιδιού αποτελεί απόδοση του «καθ' ομοίωσιν» στο Θεό.

Πολύ εύγλωττα και παραστατικά παρομοιάζει ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος τους γονείς που ασκούν θρησκευτική αγωγή, ως κατασκευαστές αγαλμάτων, οι οποίοι προκειμένου να "αποδόσουν" τη θεϊκή εικόνα στα παιδιά τους, προσθέτουν το αγαθό και αφαιρούν το περιττό καθημερινά.

Η οικογένεια και η Εκκλησία αποτελούν τους σημαντικούς παράγοντες που ασκούν τη θρησκευτική αγωγή. Η μεταξύ τους συνεργασία καθίσταται επιτακτική ιδιαίτερα στην εποχή μας, όπου η ελληνική ορθόδοξη κοινωνία προγεύεται μετά από αιώνες και πάλι τη σημασία των εννοιών «οικουμενικότητα», «παγκοσμιοποίηση», «πολυπολιτισμική κοινωνία», «ευρωπαϊκή οικογένεια» κ.ά.

Η Πατερική Γραμματεία, ο αποφωτισμένος αυτός διαχρονικός θησαυρός της ελληνικής και της χριστιανικής διανόησης, γίνεται αρωγός αγαστής συνεργασίας μεταξύ της οικογένειας και της Εκκλησίας, χάριν της ολοκληρωμένης –θρησκευτικής και μη- αγωγής του παιδιού.

Η ηλικία που αρχίζει η θρησκευτική αγωγή, οι μέθοδοι διεξαγωγής της, τα προβλήματα που υπάρχουν ή δημιουργούνται, τα οφέλη στη ζωή του παιδιού και της οικογένειας κ.ά. αποτελούν μερικά από τα υποθέματα με τα οποία ασχολήθηκαν οι Πατέρες της Εκκλησίας, συμβάλλοντας με τις αξιόλογες και εύστοχες παρατηρήσεις τους στην επιτυχία του διεθνούς συνεδρίου υπό τον τίτλο: «Ηθική και Θρησκευτική Ανάπτυξη και Αγωγή του Παιδιού» που πραγματοποιεί το Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Γεώργιος Μανωλίτσας

**Η απείθεια των παιδιών της προσχολικής ηλικίας
και οι συνέπειές της στις διαπροσωπικές τους σχέσεις**

Η παιδική απείθεια εκδηλώνεται ως αδυναμία συμμόρφωσης σε μια συγκεκριμένη εντολή των ενηλίκων προς τα παιδιά. Η μεγάλου βαθμού απείθεια των παιδιών της προσχολικής ηλικίας στους κανόνες που θέτουν οι ενήλικοι του περιβάλλοντός τους, καθώς και οι τρόποι εκδήλωσης της απείθειας αυτής συνιστούν εμπόδια στην πορεία της ομαλής κοινωνικοποίησης του παιδιού. Στόχος της παρούσας μελέτης είναι διπλός: α) Η διερεύνηση των μορφών συμπεριφοράς που εκδηλώνουν παιδιά ηλικίας 4-6 ετών όταν δεν πειθαρχούν σε εντολές των παιδαγωγών τους. β) Η διερεύνηση της σχέσης που υφίσταται ανάμεσα στις εκδηλώσεις της απείθειας των παιδιών προς τον παιδαγωγό τους και στην απόρριψή τους από συνομηλίκους τους.

Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έδειξε ότι τα υποκείμενά μας εκδήλωναν την απείθειά τους συχνότερα με επιδέξιους τρόπους (π.χ. συζητήσεις, έλεγχο θυμού κ.ά.) παρά με αδέξιους τρόπους (π.χ. φωνές, αδιαφορία κ.ά.). Επίσης, φάνηκε ότι η απείθεια εκδηλωνόταν περισσότερο επιδέξια από τα κορίτσια παρά από τα αγόρια, καθώς και από τα παιδιά τα οποία είχαν καλύτερες σχέσεις με τους συνομηλίκους τους παρά από τα παιδιά που απορρίπτονταν από αυτούς.

Ηλίας Γ. Ματσαγγούρας - Χέλμης Σαράντης

**ΗΘΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΗ ΣΥΓΚΛΙΣΗ ΤΗΣ ΓΝΩΣΤΙΚΟ-
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ, ΤΗΣ «ΚΛΙΝΙΚΗΣ» ΚΑΙ ΤΗΣ
ΝΕΥΡΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ ΗΘΙΚΟΤΗΤΑΣ.**

Η παρούσα εισήγηση διερευνά τις θεωρητικές παραδοχές, τις εκπαιδευτικές συνεπαγωγές και τις δυνατότητες σύγκλισης των τριών βασικών ρευμάτων της ηθικής αγωγής: της «γνωστικο-συναισθηματικής, η οποία εστιάζεται στις γνωστικο-συναισθηματικές διαδικασίες που υπεισέρχονται στην ηθική συμπεριφορά, της «κλινικής», η οποία εστιάζεται στην έκδηλη ηθική συμπεριφορά των παιδιών και της νευροφυσιολογικής, η οποία εστιάζεται στις εγκεφαλικές λειτουργίες που επηρεάζουν τις ηθικές εκδηλώσεις.

Ηλίας Μετοχιανάκης

Χριστιανική και Ηθική ζωή του παιδιού (ηλικίας 11 και 12 ετών)

Ο Χριστιανισμός παρέχει ευρύτατο πεδίο για την ορθή διαπαιδαγώγηση των παιδιών, σύμφωνα με τη διδασκαλία του Θεανθρώπου, των Αποστόλων και των μεγάλων μορφών της Θρησκείας μας. Η ορθόδοξη χριστιανική αγωγή συμβάλλει αποφασιστικά στην καλλιέργεια του θρησκευτικού φρονήματος του παιδιού, στη διάπλαση του χαρακτήρα του και στην εδραίωση της χριστιανικής και ηθικής του ζωής.

Είναι γνωστό ότι, εκτός από το μάθημα των Θρησκευτικών, πολλά γεγονότα, εορτές, διάφορες ευκαιρίες στο σχολείο, καλές πράξεις και άλλα έργα δημιουργούν στο παιδί θρησκευτικά και ηθικά βιώματα, με τα οποία καλλιεργείται η χριστιανική και ηθική του ζωή.

Αναλυτικότερα, πιστεύουμε ότι στην εδραίωση της χριστιανικής και ηθικής ζωής του παιδιού συμβάλλουν ιδιαίτερα οι παρακάτω παράγοντες: ο τακτικός εκκλησιασμός, η συχνή θεία κοινωνία, η προσευχή, το κατηχητικό σχολείο, η εκμάθηση ύμνων και τροπαρίων, η χρησιμοποίηση χριστιανικών φράσεων, η ορθή εκτέλεση του σημείου του Σταυρού, η αποφυγή της βλασφημίας και κακών φράσεων, ο σεβασμός προς τους μεγαλύτερους, η βοήθεια προς τους συνανθρώπους μας, η φιλική συμπεριφορά προς όλους και η έκφραση αγάπης, ο εορτασμός των θρησκευτικών εορτών και η εποπτική διδασκαλία του μαθήματος των Θρησκευτικών.

Με βάση τα δεδομένα αυτά, που αποτελούν τις υποθέσεις μας, πραγματοποιούμε επιστημονική έρευνα, η οποία αφορά παιδιά ηλικίας 11 και 12 ετών. Ως μέθοδο χρησιμοποιούμε αυτήν του ερωτηματολογίου, κλειστού τύπου, για τα παιδιά και ανοικτού τύπου για τους δασκάλους του. Τα πορίσματα της έρευνάς μας θα παρουσιαστούν μετά την ολοκλήρωσή της.

Βασιλική Μητροπούλου

Αρνητικές επιδράσεις του διαδικτύου στην ηθική και θρησκευτική ανάπτυξη των παιδιών

Έχουν διατυπωθεί διάφορες θεωρίες ως προς την έννοια της ηθικής, τα στάδια και τους φορείς ηθικής και θρησκευτικής ανάπτυξης, καθώς και τις ηθικές διαστάσεις και συνέπειες που προκύπτουν από τις αποφάσεις που παίρνουμε σε διάφορες καταστάσεις στη ζωή μας. Η ηθική και θρησκευτική αγωγή θεωρείται σημαντική γιατί κατά την παιδική ηλικία τα παιδιά διαμορφώνουν μερικές από τις βασικές ηθικές αξίες. Παράγοντες της είναι η οικογένεια, το σχολείο και το ευρύτερο κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Σήμερα έναν ακόμη παράγοντα αποτελεί το διαδίκτυο γιατί εισάγει στη ζωή μας νέους ηθικούς προβληματισμούς, οι οποίοι επηρεάζουν τα παιδιά που είναι ευάλωτα σε κάθε νεωτερισμό. Στις ιστοσελίδες του διαδικτύου υπάρχουν παιχνίδια, πληροφορίες, εγκυκλοπαιδικές γνώσεις, μαθήματα εξ αποστάσεως, χώροι συζητήσεων και διευθύνσεις με θρησκευτικό περιεχόμενο. Απαντά όμως και υλικό, όπως τυχερά και πολεμικά παιχνίδια, ρατσιστικές οργανώσεις, αιρέσεις ή πορνογραφία, το οποίο είναι ανεξέλεγκτο και ως εκ τούτου επικίνδυνο καθώς τα παιδιά δεν είναι ακόμη σε θέση να κάνουν τις σωστές επιλογές και να επιλέξουν το ηθικά σωστό. Έτσι, δημιουργείται κίνδυνος αλλοίωσης των ηθικών αξιών που διαμορφώνουν τα παιδιά από τους παράγοντες όπως π.χ. η οικογένεια και το σχολείο. Οι γονείς θα πρέπει να ελέγχουν τις διευθύνσεις του διαδικτύου που επισκέπτονται τα παιδιά τους για να μπορέσουν να τα προστατέψουν από τους κινδύνους που ελοχεύουν σ' αυτό.

Μπαλτά Βενετία

Ηθικές αξίες στο λογοτεχνικό έργο για παιδιά της Άλκης Ζέη

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η λογοτεχνία που απευθύνεται σε παιδιά και εφήβους επηρεάζει με διάφορους τρόπους την ανάπτυξη της συνείδησης των νεαρών αναγνωστών και συμβάλλει στη διαμόρφωση της ταυτότητάς τους. Εξάλλου, η έρευνα γύρω από θέματα που αφορούν στα πρότυπα που άμεσα ή έμμεσα μεταδίδει η λογοτεχνία αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την επιτυχή χρησιμοποίηση παιδικών λογοτεχνικών βιβλίων στην αντίστοιχη βαθμίδα της εκπαίδευσης.

Η παρούσα εισήγηση εξετάζει τα λογοτεχνικά κείμενα για παιδιά της Άλκης Ζέη και διερευνά τα συστήματα ηθικών αξιών που προκύπτουν κατά την ανάγνωσή τους. Σε όλα τα κείμενα της Ζέη, από τα παλαιότερα (*Το καπλάνι της βιτρίνας*) μέχρι το πιο πρόσφατο (*Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της*), τα παιδιά – πρωταγωνιστές των αφηγούμενων ιστοριών λειτουργούν ως προσωπικότητες σε δυναμική σχέση με το περιβάλλον τους. Οι περιπέτειές τους συχνά συναρτώνται από συγκεκριμένες ιστορικές συγκυρίες που δημιουργούν δυσεπίλυτα προβλήματα και απαιτούν ηθική εγρήγορση. Άλλοτε πάλι, ο προβληματισμός σχετικά με την ενδεδειγμένη στάση ζωής προκύπτει από καταστάσεις που αφορούν οικογενειακές σχέσεις ή σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα παιδιά απαντούν στηριζόμενα στις δικές τους ηθικές δυνάμεις, δοκιμάζουν αντιλήψεις και στάσεις, και κάποτε κάνουν λάθη. Στο τέλος όμως της κάθε ιστορίας οι ήρωες είναι περισσότερο ώριμοι, έχουν δώσει μάχες, έχουν βρει λύσεις και έχουν κατακτήσει ένα μεγαλύτερο βαθμό αυτογνωσίας. Από την άποψη αυτή, κινούμενη σταθερά στην κατεύθυνση μιας λογοτεχνίας κοινωνικού προβληματισμού, η Ζέη δημιουργεί και προτείνει στους αναγνώστες της ένα συνεκτικό σύστημα ηθικών αξιών.

Απόστολος Ν. Μπουρνέλης

**ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΗΘΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ
ΙΕΡΟΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΝ**

Η εισήγησή μας αναφέρεται καταρχήν στο σκοπό, στο περιεχόμενο, στο αίτημα της ηθικής και θρησκευτικής αναπτύξεως των παιδιών, η οποία κάθε άλλο παρά ποτέ είναι απαραίτητη στη σύγχρονη εποχή μας.

Στη συνέχεια δίδεται βαρύτητα στους παράγοντες εκείνους που θα συμβάλλουν προς αυτήν την κατεύθυνση και θα καλλιεργήσουν τις δύο προαναφερθείσες ανθρώπινες ιδιότητες. Κύριοι παράγοντες κατά τον Ιερό Χρυσόστομο είναι οι γονείς, οι διδάσκαλοι, το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, οι εκκλησιαστικοί λειτουργοί, οι οποίοι προβάλλουν ως πρότυπα στα παιδιά τον ενσαρκωθέντα Ιησού Χριστό και τους Αγίους-Αγίες της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Η ευθύνη όσων εμπλέκονται στην ηθική και θρησκευτική ανάπτυξη των παιδιών είναι τεράστια, διότι ουσιαστικά γίνονται ριζοτόμοι της κακίας και φυτοκόμοι της αρετής. Ταυτόχρονα όμως ο μισθός τους είναι μεγάλος, όπως και ο μόχθος τους.

Ακολούθως η εισήγηση παρουσιάζει τα μέσα εκείνα τα οποία καταχωρούνται στα κείμενα του θεοφόρου ανδρός, που είναι βασικά για την επίτευξη του προσδιοριζόμενου στόχου. Τα μέσα αυτά είναι ο εκκλησιασμός, η προσευχή, η νηστεία, η μελέτη της Αγίας Γραφής, η συναναστροφή με πνευματικούς ανθρώπους, κ.ά. Τα μέσα αυτά δεν παρουσιάζονται ως νομικές προσταγές ούτε ως ηθικές διατάξεις αφηρημένες, αλλά ως απόρροια μιας ενσυνείδητης σχέσεως μεταξύ μέλους και σώματος, πιστού και εκκλησίας. Επίσης ιδιαίτερη σημασία δίδει ο κατά Θεόν παιδαγωγός στην εμφύτευση των αρετών στις ψυχές των παιδιών με πρώτη την αγάπη. Αμέσως μετά προτείνει την πραότητα, το σεβασμό, την υπομονή, και άλλες. Στο τέλος η εισήγηση μας ολοκληρώνεται με προτάσεις προς όλους τους φορείς αγωγής προκειμένου να επιτύχουμε κατά δύναμη την ηθική και θρησκευτική ανάπτυξη των παιδιών σήμερα.

Νύχτη Μαρία

Χριστιανική προσέγγιση της ηθικής και της θρησκευτικής αγωγής

Η συνήθεια που καλλιεργείται με το χρόνο εδραιώνεται στη συνείδηση του ανθρώπου και διαμορφώνει τελικά την ηθική συμπεριφορά του. Επειδή αυτή η διαδικασία συμβαίνει κυρίως κατά τη παιδική ηλικία, είναι ζωτικής σημασίας να ξεπεραστεί το κριτήριο της κοινής επιδοκιμασίας ή αποδοκιμασίας και να εμφυσηθεί στο παιδί ο πόθος για μια νέα ποιότητα ήθους, που είναι πιο ασφαλές και διαχρονικό κριτήριο. Ο Χριστός ήταν ο πρώτος παιδαγωγός, ο οποίος δεν προσπάθησε να διδάξει χρησιμοποιώντας στείρους κανόνες και ασφυκτικούς περιορισμούς, αλλά δείχνοντας το δρόμο με το παράδειγμά του. Η χριστιανική ηθική έχει δυναμικό χαρακτήρα, προσαρμόζεται στις αδυναμίες και τις ιδιαιτερότητες του ατόμου και προϋποθέτει την ελευθερία αυτού που καθοδηγείται. Έτσι εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς πόσο σημαντικό θα ήταν εάν μπορούσαμε να προχωρήσουμε σε μια ηθική και θρησκευτική αγωγή των παιδιών χωρίς την θεωρητική διδασκαλία κλειστών συστημάτων που τα παιδιά δυσκολεύονται να κατανοήσουν αλλά και λόγω της φυσικής αντίδρασης στα «πρέπει» των μεγάλων, να δεχτούν. Αφού σε τελική ανάλυση κάθε θρησκεία

εμπεριέχει ηθικά σχήματα και νόμους, η ελευθερία της χριστιανικής ηθικής είναι η μόνη ασφαλής οδός για μια απρόσκοπτη ηθική και θρησκευτική αγωγή των παιδιών, που στο μέλλον θα αποδώσει καρπούς.

Βασίλειος Δ. Οικονομίδης

Η χριστιανική θρησκεία στο «Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων για το Νηπιαγωγείο».

Στην εργασία αυτή εξετάζουμε την παρουσία της χριστιανικής θρησκείας στο «Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων για το Νηπιαγωγείο» με σκοπό να διαπιστώσουμε αν το παιδί του Νηπιαγωγείου μέσα από τα κείμενα του Ανθολογίου έρχεται σε επαφή με στοιχεία της χριστιανικής θρησκείας και υποβοηθείται στη θρησκευτική του ανάπτυξη.

Κατά την έρευνα, εφαρμόζοντας τη μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου εντοπίσαμε τις αναφορές των κειμένων στη χριστιανική θρησκεία και τις κατατάξαμε ανάλογα με το είδος τους σε έξι κατηγορίες (Ιστορία χριστιανικής θρησκείας, Θεός και φυσική τάξη, Θεός και πολιτικά - κοινωνικά - ιστορικά γεγονότα, Σχέση Θεού – ανθρώπου, Βίωση της χριστιανικής διδασκαλίας, Γενικές αναφορές στη χριστιανική ζωή – έθιμα). Διαπιστώθηκε ότι στις τρεις τελευταίες κατηγορίες καταχωρίζονται οι περισσότερες αναφορές.

Κατά τη συζήτηση των αποτελεσμάτων συνδέεται το είδος και η αποτελεσματικότητα των αναφορών με τη θρησκευτική ανάπτυξη των παιδιών του Νηπιαγωγείου και διατυπώνονται παιδαγωγικές προτάσεις για την καλύτερη διδακτική αξιοποίησή τους.

Παμουκτσόγλου Αναστασία

Η σημασία των θρησκευτικών εορτών στην υποχρεωτική εκπαίδευση. Κουλτούρα – παράδοση ή «δίλημμα»

Τα τελευταία χρόνια, η διαμόρφωση των κοινωνικών – πολιτισμικών εξελίξεων και η αναβίωση των θρησκευτικών φαινομένων, η ανάλυση και η κατανόηση του θετικού ή αρνητικού ρόλου της θρησκείας στη σύγχρονη κοινωνία αποτελεί μια νέα πρόκληση για τις κοινωνικές επιστήμες και την εκπαίδευση των νέων.

Ιδιαίτερα η συζήτηση για το ρόλο της θρησκείας από πολιτισμική ανθρωπιστική σκοπιά και τη σύνδεσή του με τις σύγχρονες εκπαιδευτικές ανάγκες, το πρόγραμμα σπουδών στην υποχρεωτική εκπαίδευση και τις συνέπειες του στην αυτονομία και τη μάθηση του μελλοντικού πολίτη, καταλαμβάνει σημαντικό μέρος της βιβλιογραφίας. Η συνεργασία της σχολικής μάθησης και της θρησκευτικής αντίληψης ως συστήματος αξιών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, ιδιαίτερα μετά την εισροή των νεοπροσφύγων μαθητών, με διαφορετικό θρησκευτικό πιστεύω, ανέδειξε την ανάγκη μιας διαφορετικής προσέγγισης στο θρησκευτικό μάθημα και την υλοποίηση δραστηριοτήτων που αναφέρονται στο μάθημα των θρησκευτικών, καθώς αναδύονται μια σειρά διλημμάτων συναφών με τη διδακτική πράξη, τη συνεργασία εκπαιδευτικών και γονέων ή την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών.

Η εργασία μας μελετά τους παράγοντες που επηρεάζουν τη παράδοση και τη κουλτούρα που διαμορφώνεται μέσα από τη δημιουργία, πραγματοποίηση και λειτουργία των θρησκευτικών εορτών στο σχολικό προγραμματισμό και τη μάθηση

στη καθημερινή διδακτική πράξη, στο «Ολοήμερο Σχολείο», καθώς όπως αναφέρει ο ν. 1566/85 «η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη».

Σπύρος Πανταζής, - Μαρία Ι. Σακελλαρίου

Θρησκευτική αγωγή στην προσχολική ηλικία

Σκοπός της αγωγής του νηπιαγωγείου είναι η ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού. Μια τέτοια ολιστική αγωγή λαμβάνει χώρα και στην οικογένεια, η οποία όμως χρήζει συμπλήρωσης και υποστήριξης. Παράλληλα θα πρέπει να αξιοποιούνται ερωτήματα που αφορούν το νόημα και το σκοπό της ανθρώπινης ζωής, ώστε να αποκτήσουν τα παιδιά μια άποψη της ζωής και του κόσμου, η οποία να αποδέχεται την ανθρώπινη ζωή ως ενιαία, ταυτόχρονα όμως να τους προσδιορίζει μια κατεύθυνση. Επιφυλάξεις εκφράζονται εάν θα πρέπει να διαπραγματευόμαστε με το παιδί κατευθύνσεις προσανατολισμού πριν το ίδιο αναπτύξει τη δική του ικανότητα για θρησκευτικές αποφάσεις. Οι ανωτέρω προβληματισμοί απασχολούν γονείς και νηπιαγωγούς και αποτελούν αντικείμενο της παρούσας εισήγησης, σε μια προσπάθεια να απαντηθούν τα ερωτήματα: α) κατά πόσον επιτρέπεται να «προκαταλαμβάνομε» το παιδί από πολύ νωρίς με κοσμοθεωρίες και παράλληλα β) αν η πρώιμη θρησκευτική αγωγή περιορίζει τον αναγκαίο χώρο ελευθερίας τους στο μέλλον.

Νίκη Παπαγεωργίου

Ηθική και αξίες σ' ένα ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο

Η εισήγηση περιλαμβάνει τρία στάδια ανάπτυξης.

Στην *Εισαγωγή* επισημαίνονται τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον σύγχρονο κόσμο ως ραγδαία μεταβαλλόμενο. Το βασικό χαρακτηριστικό του σύγχρονου κόσμου είναι η παγκοσμιοποίηση με τα θετικά και τα αρνητικά της στοιχεία, την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα που παράγει.

Στο πρώτο μέρος, με τίτλο *Παγκοσμιοποίηση και ηθικές αξίες*, αναζητούνται οι ηθικές αξίες που προβάλλει η σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη κοινωνία. Δεδομένου ότι η «αξία» που προβάλλεται στη σύγχρονη παγκοσμιοποιημένη κοινωνία είναι η διεθνής οικονομία, και γενικότερα οι οικονομικές αξίες εξετάζεται κατά πόσο επιβιώνουν ή κρίνονται απαραίτητες κάποιες ηθικές αξίες, όπως η ανοχή, η αλληλεγγύη κλπ.

Στο δεύτερο μέρος, με τίτλο *Προς μια παγκοσμιοποίηση των αξιών*, εξετάζεται η επικράτηση κάποιων κοινών οικουμενικών αξιών που ξεπερνούν τις επιμέρους πολιτισμικές και θρησκευτικές παραδόσεις και κρίνονται αποδεκτές από όλους. Παρατηρείται δηλαδή ένα φαινόμενο αντίστοιχο της παγκοσμιοποίησης. Από τη μια μεριά έχουμε ανάδυση ατομικών αξιών, από την άλλη ανάπτυξη και αποδοχή αξιών που είναι αποδεκτές από όλους ή προτείνονται ως τέτοιες.

Μαρία Πλατσίδου, Μαρία Κωνσταντινίδου, Τζεμαλή Μηλαζήμ,

Αϊτήν Μποσταντζή & Παρασκευή Χαλβατζή

Τα πρότυπα ρόλου Χριστιανών και Μουσουλμάνων φοιτητών ως τρόπος μελέτης ηθικών αξιών και προσωπικών επιδράσεων

Η μελέτη των προτύπων ρόλου θεωρείται ένας έμμεσος τρόπος για τη διερεύνηση των κοινωνικών και ηθικών αξιών των ατόμων και ορισμένων παραγόντων που επηρεάζουν τη διαμόρφωση των προσωπικών χαρακτηριστικών (White & O'Brien, 1999). Στόχος της παρούσας έρευνας ήταν η εξέταση (α) των προτύπων ρόλου Χριστιανών και Μουσουλμάνων φοιτητών, (β) της επίδρασης που οι ίδιοι αναγνωρίζουν ότι ασκούν στην προσωπικότητά τους και (γ) των παραγόντων που ερμηνεύουν τις τυχόν διαφοροποιήσεις ανάμεσά τους. Εξετάστηκαν 75 Χριστιανοί (από διάφορα ΑΕΙ) και 59 Μουσουλμάνοι φοιτητές (από την ΕΠΑΘ) με μια σειρά ανοιχτών ερωτήσεων και καταγράφηκε το δημογραφικό τους προφίλ. Τα αποτελέσματα έδειξαν έντονες διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις δύο ομάδες τόσο ως προς τα πρότυπα ρόλου που επέλεξαν, όσο και ως προς τον τρόπο που τα αξιολόγησαν, προκειμένου να αιτιολογήσουν τις επιλογές τους. Ωστόσο, και οι δύο ομάδες ανέφεραν ως πρότυπά τους συγγενικά και φιλικά πρόσωπα και ως σημαντικές αξίες των προτύπων τους τη συμβολή στην κοινωνία και την πατρίδα καθώς και ορισμένα ηθικά, συμπεριφορικά και γνωστικά χαρακτηριστικά. Γενικά, οι απαντήσεις των Μουσουλμάνων φοιτητών βρίσκονταν εγγύτερα στις απαντήσεις που δίνουν οι έφηβοι παρά οι συνομήλικοί τους. Η αιτία για αυτή την ανωριμότητα εντοπίζεται στους ιδιαίτερους κοινωνικούς, πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς (όχι όμως στους θρησκευτικούς) παράγοντες που διαφαίνονται στο δημογραφικό τους προφίλ.

Μάριος Πουρκός

1. Για Ποια Ηθική Αγωγή και Ανάπτυξη των Παιδιών στην Εποχή της Πληροφορίας και της Παγκοσμιοποιημένης Αγοράς των ΗΠΑ; Τι Μπορούμε να Μάθουμε από την Τραγωδία του Columbine;

Όταν ασχολείται κανείς σήμερα με τα ηθικά ζητήματα και το πλαίσιο ηθικής αγωγής και ανάπτυξης των παιδιών μας είναι δύσκολο να μην προβληματιστεί από τις ειρωνείες του σύγχρονου κόσμου που ζούμε, ενός κόσμου που στηρίζεται ακόμη στη λογική του Διαφωτισμού, στη φενάκη της προόδου και της μανιώδους ανάπτυξης των επιστημών, στην πεποίθηση ότι με το φωτισμό της γνώσης, η οποία αυτή καθεαυτή είναι πρόοδος, ο κόσμος θα λύσει δια παντός το πρόβλημα της πείνας, του πολέμου, της σπανιότητας των φυσικών πόρων και θα κατακτήσει, χάρη στην επιστήμη, την αέναη ειρήνη, τον αέναο πλούτο και την ευτυχία. Αξίζει να σημειώσουμε ότι στο όνομα αυτής της προόδου και του εκπολιτισμού κάθε λογής υποτιθέμενων βαρβάρων αναπτύχθηκε ο ιμπεριαλισμός, πως στο όνομα της επιστήμης αναπτύχθηκαν κάθε λογής ολοκληρωτισμοί, με κύρια έκφραση τη βιομηχανοποίηση του εγκλήματος, είτε πρόκειται για τα στρατόπεδα συγκέντρωσης είτε για τα γκουλάγκ του υπαρκτού σοσιαλισμού. Από τα ίδια τα πράγματα φαίνεται πως ποτέ άλλοτε στην ιστορία της ανθρωπότητας δεν έγιναν τόσα εγκλήματα, όσα σε όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα και μάλιστα με στόχο την πρόοδο και με μέσο την επιστήμη.

Πάνω στις ίδιες ιδέες είναι που έχουν οικοδομηθεί ο νεοφιλελευθερισμός και η παγκοσμιοποίηση με προμετωπίδα μάλιστα το αξίωμα ότι «οι αρχές μας είναι αρχές όλου του κόσμου» και με παράγωγο ότι αυτές οι αρχές κινδυνεύουν από το φανατισμό εκείνων που τις απορρίπτουν, οπότε «όποιος δεν είναι μαζί μας είναι εναντίον μας», κατατάσσεται στην κατηγορία του τρομοκράτη κι εναντίον του κηρύσσονται προληπτικοί πόλεμοι. Το πιο

ειρωνικό είναι πως αυτός ο φανατισμός εκπορεύεται από τις ΗΠΑ, μια κοινωνία που ενώ βρίθεται από επιστημονικές θεωρίες και ειδικά προγράμματα κοινωνικο-ηθικής εκπαίδευσης στο σχολείο και σε άλλα μικροκοινωνικά συστήματα εντούτοις οι στατιστικές δείχνουν καθαρά τον ξέφρενο ρυθμό αύξησης της κοινωνικής παθολογίας (ρατσισμός, αυξημένη εγκληματικότητα κυρίως ανάμεσα στους νέους, αυξημένη χρήση ναρκωτικών ουσιών, κοινωνία που ζει υπό το κράτος του φόβου και της βίας, ακατάστατη θρησκευτική με εκατοντάδες καινούργια θρησκευτικά κινήματα, αυξημένα ποσοστά βιασμών, ανθρωποκτονιών, αυτοκτονιών, διαζυγίων, αμβλώσεων κ.ά.).

Για ποια ηθική αγωγή και εκπαίδευση των παιδιών θα μπορούσε κανείς να μιλήσει σήμερα σε μια εποχή παγκοσμιοποιημένης αγοράς, όπου η τεχνολογία διατίθεται χωρίς ουσιώδεις περιορισμούς και όπου το οργανωμένο έγκλημα είναι όλο και περισσότερο συνδεδεμένο με την τεχνολογία, όπου η εκμετάλλευση της παγκοσμιοποίησης από τις ΗΠΑ, μετά κυρίως την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, φτάνοντας στα έσχατα όρια της σπατάλης και της ασυδοσίας, γκρεμίζει τις επιλογές των κοινωνιών της περιφέρειάς της;

Η συζήτηση θα βασιστεί σ' ένα δίωρο ντοκιμαντέρ που εν μέρει μας προβληματίζει γι' αυτά τα ζητήματα. Το κύριο όμως θέμα της εισήγησής μας εστιάζεται στην τραγωδία του Columbine, που συνέβη στις 20 Απριλίου 1999 σ' ένα σχολείο στο Littleton του Colorado, όπου δύο έφηβοι εφοδιασμένοι με όπλα, ο Eric Harris και ο Dylan Klebold, σκότωσαν δώδεκα μαθητές και ένα δάσκαλο, αφήνοντας πίσω τους πολλούς σοβαρά πληγωμένους πριν οι ίδιοι αυτοκτονήσουν, σε μια τους προσπάθεια να καταστρέψουν το σχολείο, σκορπώντας την αγωνία και τον πανικό σ' όλο το έθνος των ΗΠΑ.

2. Εμπειρία και Ηθικές Φωνές: Ο Ρόλος του Πλαισίου στην Ηθική Αγωγή και Ανάπτυξη των Παιδιών

Στην καθημερινή μας ζωή πολλές φορές βρισκόμαστε σε καταστάσεις όπου είμαστε αναγκασμένοι να αντιμετωπίσουμε (τόσο γνωστικά όσο και συναισθηματικά και πραξιακά) συγκεκριμένα ηθικά διλήμματα, να βρούμε λύσεις σε ηθικές συγκρούσεις και γενικά να πάρουμε τις κατάλληλες ηθικές αποφάσεις δρώντας ανάλογα. Αν ρωτηθούμε μάλιστα, έχουμε για την κάθε μας ηθική επιλογή και δράση συγκεκριμένες αιτιολογήσεις με τη μορφή ηθικών κρίσεων ή συλλογισμών που μπορεί να εντάσσονται σε ευρύτερα δίχτυα ηθικών προσανατολισμών. Μερικά από τα ερωτήματα που προκύπτουν άμεσα από τον τρόπο που γενικά λειτουργούμε ηθικά και που φαίνεται να μην έχουν απαντηθεί επαρκώς στη σχετική βιβλιογραφία είναι τα ακόλουθα:

Γιατί έχουμε τις ηθικές κρίσεις και προσανατολισμούς που έχουμε; Μέσα από ποιες διαδικασίες τα παιδιά αναπτύσσουν τις ηθικές κρίσεις και προσανατολισμούς που έχουν; Τι ρόλο παίζει η αντίληψη, η γλώσσα, το σώμα, το πλαίσιο και γενικά η εμπειρία (διαπροσωπική, κοινωνική, πολιτισμική κλπ.) στην ανάπτυξη της ηθικής τους σκέψης και δράσης, στον τρόπο που σκέφτονται και δρουν σε καταστάσεις ηθικών προβλημάτων, διλημμάτων ή συγκρούσεων; Μέσα σ' αυτές τις διαδικασίες ποιο είναι το νόημα και ο ρόλος της ηθικής αγωγής και εκπαίδευσης;

Στόχος μας σ' αυτή την ανακοίνωση είναι, με βάση την ερμηνευτική ανάλυση των ηθικών κρίσεων ενός κοριτσιού 7,5 χρονών, να σκιαγραφήσουμε μια εναλλακτική θεωρητική προοπτική για το πώς το κοινωνικο-ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο ζει και δρα ένα άτομο διαμορφώνει την ηθική του σκέψη. Βασική μας θέση είναι ότι η άμεση αντίληψη ή η εμπειρία από πρώτο χέρι σε συνδυασμό με τη γλώσσα είναι το κλειδί για την κατανόηση των ψυχολογικών διαστάσεων της ηθικής σκέψης και δραστηριότητας. Η γλώσσα ή η αφήγηση παίζει πολύ σημαντικό ρόλο στην ηθική αγωγή και ανάπτυξη των παιδιών γιατί ως εμπειρία από δεύτερο χέρι λειτουργεί ως ισχυρό διαμεσολαβητικό εργαλείο

ή μέσο (με τη μορφή διαφορετικών ηθικών φωνών που πηγάζουν από ένα συγκεκριμένο κοινωνικο-πολιτισμικό πάντα πλαίσιο) στην ανθρώπινη ηθική λειτουργία. Έτσι, για να κατανοήσουμε την σπουδαιότητα του ρόλου και τη φύση της ηθικής αγωγής και εκπαίδευσης, αλλά και την πορεία της ηθικής ανάπτυξης των παιδιών χρειάζεται να κατανοήσουμε όχι μόνο τις ηθικές φωνές και τα είδη του λόγου που αυτά ακούν και μιλούν, αλλά επίσης τις κοινωνικές πρακτικές και γενικά το κοινωνικο-ιστορικό και πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτές οι φωνές και μορφές λόγου παράγονται, διαπραγματεύονται και ανακατασκευάζονται.

3. Ο Ρόλος της Αφήγησης στην Ηθική Αγωγή και Ανάπτυξη: Μια Εφαρμογή της Βιωματικής, Ευρετικής και Επικοινωνιακής Ψυχοπαιδαγωγικής

Η αφήγηση είναι ένας θεμελιώδης τρόπος κατανόησης της πραγματικότητάς μας, ένας τρόπος επικοινωνίας και μεταφοράς νοημάτων που συνιστά ένα αναπόσπαστο μέρος του καθημερινού πλαισίου της ζωής μας, από τη στιγμή της γέννησης μέχρι το θάνατο. Ο τρόπος αυτός κατανόησης εμφανίζεται στο γεγονός ότι στη ροή των συμβάντων που λαμβάνουν χώρα στο περιβάλλον μας οι άνθρωποι «αντιλαμβάνονται» ιστορίες, θυμούνται το παρελθόν ως μια σειρά συγκεκριμένων ιστοριών και σεναρίων, φαντάζονται το μέλλον (κάνοντας για παράδειγμα σχέδια) με τη μορφή σεναρίων δυνατών ιστοριών και δράσεων.

Τι ρόλο, προβληματίζεται κανείς, παίζουν ή μπορούν να παίζουν οι αφηγήσεις στην ηθική μας ανάπτυξη και λειτουργία; Πως λειτουργούν σε σχέση με την ηθική μας ύπαρξη στην καθημερινή μας ζωή; Ποια είναι η φύση και ο ρόλος τους στη διαδικασία της ηθικής αγωγής και ανάπτυξης των παιδιών μας; Τι ρόλο επίσης παίζουν στον τρόπο που βιώνουμε και επιδρούμε στην κοινωνική μας πραγματικότητα, στις κοινωνικές μας σχέσεις με τους άλλους, στον τρόπο που ηθικά αντιλαμβανόμαστε, σκεφτόμαστε και δρούμε;

Στην ομάδα αυτή εργασίας πραγματευόμαστε τα πιο πάνω ερωτήματα εστιάζοντας την προσοχή μας στις βασικές λειτουργίες της αφήγησης: κάθε ιστορία μεταφέρει πληροφορίες για τη δράση, τον σκοπό, την ταυτότητα, τα συναισθήματα, την προθετικότητα και γενικά για τον κόσμο στον οποίο ζει αυτός που λέει την ιστορία. Προβληματιζόμαστε επίσης για το πως η αφήγηση σχετίζεται με τις διαδικασίες της ηθικής μάθησης, της ηθικής εκπαίδευσης και της αγωγής γενικότερα, ως ένας τρόπος ενεργοποίησης της υποκειμενικότητας και των συλλογικών δημιουργικών δυνατοτήτων του προσώπου, ως ένας τρόπος σύνδεσης του προσώπου με τις κοινωνικές και συλλογικές του ιδιότητες. Αναφερόμαστε το πώς οι τεχνικές αφήγησης συμβάλλουν ιδιαίτερα στην ενεργοποίηση των διάφορων ψυχολογικών διαδικασιών (προσοχή, φαντασία, μνήμη κλπ.) οδηγώντας στην ανάπτυξη ή διεύρυνση της ενεργητικής κοινωνικο-ηθικής δεκτικότητας του άλλου. Αναφερόμαστε στην ψυχοπαιδαγωγική δύναμη που έχουν τα αφηγηματικά μέσα (π.χ. οι ιστορίες, οι μύθοι, τα παραμύθια, οι μεταφορές κλπ.) στην ανάπτυξη των παιδιών, αλλά και στις παγίδες και τις αρνητικές συνέπειες που αυτά οδηγούν όταν λειτουργούν αποπλαισιωμένα σε βάρος της άμεσης, πρωτογενούς ή βιωματικής γνώσης ή σχέσης μας με το περιβάλλον. Παρουσιάζουμε επίσης την εναλλακτική προοπτική της Βιωματικής, Ευρετικής και Επικοινωνιακής Ψυχοπαιδαγωγικής όσον αφορά την αφηγηματική προσέγγιση που εφαρμόσαμε σε εφήβους και φοιτητές σε σχέση με ζητήματα της ηθικής τους λειτουργίας και ανάπτυξης. Στην προσέγγιση αυτή κάναμε χρήση σεναρίων με δομή ή πλοκή που αντλείτο από τα βιώματα, τα ενδιαφέροντα, τις κλίσεις, τις δυσκολίες και κυρίως από τις πραγματικές σκηνές ή καταστάσεις της καθημερινότητας των ατόμων. Τα σενάρια αυτά βασίζονταν σε πραγματικά ηθικά διλήμματα των ατόμων τα οποία επεξεργάζονταν και δραματοποιούσαν κάνοντας χρήση διάφορων αναπαραστατικών τεχνικών (σωματικών, κινητικών, μουσικών, εικαστικών, φωνητικών κ.ά.). Βασικοί στόχοι της προσέγγισης μας ήταν η αξιοποίηση του

προσωπικού δημιουργικού δυναμικού των ατόμων, η ανάπτυξη της κοινωνικο-ηθικής τους φαντασίας, η κατανόηση και υπέρβαση των δυσκολιών που αντιμετώπιζαν στην καθημερινή επικοινωνία και συνύπαρξη τους με τους άλλους, η βελτίωση της εικόνας του εαυτού τους κ.ά.

Στην παρουσίαση του θέματος γίνεται αναφορά τόσο στην επιστημολογική/ψυχολογική θεμελίωση της προσέγγισης όσο και η παρουσίαση συγκεκριμένου υλικού από τον τρόπο εργασίας.

Νικόλαος Ρέλλος

Ηθική αγωγή- μεταβίβαση αξιών μέσω του σχολείου

Στο εισαγωγικό μέρος της εισήγησης παρουσιάζεται η αναγκαιότητα της αγωγής με επίκληση ρήσεων του Kant : «Ο άνθρωπος είναι το μοναδικό ον, το οποίο πρέπει να διαπαιδαγωγείται», «Ο άνθρωπος γίνεται άνθρωπος μόνο μέσω της αγωγής...» (=ανθρωπογένεση του ανθρώπου μέσω της αγωγής)., καθώς επίσης και με επίκληση ρήσεων από την καθημερινότητα της ζωής, που εκφέρονται (συνήθως) όταν μια κοινωνία διέρχεται κρίση αξιών: «φταίει το σχολείο» ή «φταίει η αγωγή» κλπ.

Στη συνέχεια σ' ένα κεφάλαιο, που τιτλοφορείται «Παγκοσμιοποιημένος κόσμος – πλουραλισμός και σχολείο» παρουσιάζονται οι νεοδιαμορφωθείσες κοινωνικές συνθήκες, όπου το άτομο και η οργανωμένη αγωγή και μάθηση (=σχολείο) βρίσκονται προ νέων προκλήσεων. Προσφέρονται ισχυρά ερεθίσματα για διδακτικό στοχασμό και προσαρμογή και ανταπόκριση της διδακτικής πράξης στις νέες σημαντικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί.Χρειάζεται να αποκτηθούν από το υποκείμενο μάθησης «ικανότητες κλειδιά».Όμως αυτές «οι ικανότητες κλειδιά, που θέλουν να ανοίγουν το μέλλον (του ατόμου,τ.συγγρ.), χρειάζονται οπωσδήποτε τη βάση της ηθικής υπευθυνότητας»(R. Ammicht Quinn).

Παρουσιάζεται στη συνέχεια το μοντέλο «πνευματικής και κοινωνικής ικανότητας» του H.Roth, με απόληξη την ηθική ωριμότητα και ηθικό αυτοπροσδιορισμό του προσώπου. Εδώ, στο μοντέλο του H.Roth, αναδεικνύεται ένα ενεργό και ζωνηρά δραστηριοποιούμενο υποκείμενο μάθησης.Κι' αυτό παραπέμπει στον Piaget, από τον οποίο παρουσιάζεται η σχέση που υπάρχει μεταξύ δραστηριότητας, εμπειρίας δράσης και ηθικής υπευθυνότητας (ωριμότητας).Κατά τον Piaget αναπτύσσεται η ηθική εμπειρία του παιδιού «βαθμιαία στη δράση, σε επαφή με τα πράγματα, σε συγκρούσεις και διαφωνίες» (οι οποίες ασφαλώς οδηγούνται σε λύση).Δηλαδή η ηθική αγωγή δε γίνεται με τοποθέτηση αφηρημένων κανόνων ούτε μέσω ηθικοδιδασκαλιών και νουθεσιών, αλλά μέσα από ενεργό αντιπαράθεση με μια κατάσταση, με ένα πρόβλημα.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται έρευνες για την εξέλιξη ηθικής ικανότητας κρίσης στο παιδί και γενικά για ηθική εξέλιξη του ατόμου (Piaget, Kohlberg και σύντομη αναφορά στο Freud).

Στη συνέχεια παρουσιάζονται εμπόδια στην πορεία ηθικής εξέλιξης του ατόμου, όπου εκτός άλλων, εμπόδιο μπορεί να είναι ο ίδιος ο εκπαιδευτικός με την αντιφατική και ασυνεπή προς τις εδώ προσπάθειες του σχολείου συμπεριφορά του,οπότε βιώνεται αυτή από τους μαθητές του ανάλογα και γενικά ως εντελώς διαφορετική από αυτήν που δικαιούνται να προσμένουν αυτοί από αυτόν.Γίνεται επίκληση εδώ ρήσεων: «Η ασυνέπεια είναι ο άσπονδος εχθρός των ηθών». «Τα ήθη χρειάζονται αναγνωρισμένους εκπροσώπους, πρότυπα».

Ακολουθως γίνονται εννοιολογικές προσεγγίσεις της ηθικής («ενσωματική έννοια των δεσμευτικών πρέπει-κανόνων της ανθρώπινης συμβίωσης») και αναδεικνύεται εδώ η κοινωνική λειτουργία της ηθικής «ως ρυθμιστική δύναμη της σχέσης ατόμου και κοινωνίας» κλπ.

Στη συνέχεια αφιερώνεται ιδιαίτερο κεφάλαιο στη μεταβίβαση αξιών. Εδώ παρουσιάζεται ότι οι αξίες που είναι αναγκαίες για το άτομο (οι αξίες είναι «ουσία του ανθρώπου»), είναι η «ταυτότητα» του καθενός) είναι εξίσου αναγκαίες και για την κοινωνία. «Χωρίς την ισχύ κάποιων 'βασικών αξιών' η συνέχιση μιας κουλτούρας με κάποια ταυτότητα και σταθερότητα δεν είναι δυνατή».

Στη συνέχεια παρουσιάζεται ο ρόλος του δασκάλου που, «ως κύριος υπεύθυνος σχεδιασμού κι οργάνωσης της διδασκαλίας φέρει την ευθύνη της μεταβίβασης αξιών μέσω αυτής». Εξετάζεται το αναλυτικό πρόγραμμα, ως πηγή άντλησης αξιών και πυξίδα αξιακού προσανατολισμού του δασκάλου, χωρίς αυτό να βλέπεται ως «άκαμptos και αμετάβλητος κατάλογος αρετών» και φυσικά ούτε και ως μοναδική πηγή άντλησης αξιακών περιεχομένων. Τονίζεται πως, ενώ άλλοτε το «μονοπώλιο μεταβίβασης αξιών» είχαν τα λεγόμενα «φρονηματιστικά μαθήματα», σήμερα βλέπονται όλα τα μαθήματα, άλλα περισσότερο κι άλλα λιγότερο, να είναι περιεκτικά αξιών. Γίνεται προσδιορισμός της έννοιας «αξία» και της διαδικασίας μεταβίβασης αξιών και παρουσιάζονται εδώ τα μεθοδικά-διδασκτικά βήματα αυτής της διαδικασίας. Και τέλος προσφέρονται ερεθίσματα για διδακτική αξιοποίηση ευκαιριών, πέρα κι έξω από μια βάση του προγράμματος διδασκαλία. Τέτοιες ευκαιρίες υπάρχουν στο σχολείο πολλές, μέσα από τις διάφορες καταστάσεις ή προβλήματα από την εντός κι εκτός σχολείου ζωή. Ο δάσκαλος, χάριν της μεταβίβασης αξιών και της θεμελίωσης ή αλλαγής αξιακών στάσεων, φέρνει τους μαθητές του σε σκόπιμη και συνειδητή και μεθοδική αντιπαράθεση με αυτές/αυτά.

Σερλέτη Ευθυμία- Παπαστεφανάκη Μαρίνα, Περρή Κατερίνα, Κρασανάκη Θέκλα, Λιονή Ιζαμπέλα, Φανουργιάκη Αγγελική

Σχέδιο εργασίας «Τα γενέθλια του Χριστού»: Μια πρόταση εορτασμού των «γενεθλίων» του Χριστού από τα παιδιά του νηπιαγωγείου.

Όταν, αρχές της σχολικής χρονιάς 2002-2003, αποφασίσαμε να υλοποιήσουμε στο νηπιαγωγείο μας, το 10^ο Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Ηρακλείου, ένα σχέδιο εργασίας με θέμα το γεγονός των γενεθλίων, δεν είχαμε ούτε καν φανταστεί πως θα μπορούσαμε να καταλήξουμε να διοργανώσουμε μια γιορτή γενεθλίων που θα ήταν αφιερωμένη στο Χριστό. Αυτή, όμως, είναι η μαγεία των σχεδίων εργασίας, έτσι, όπως αυτά εφαρμόζονται στο νηπιαγωγείο, στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης.

Η αλήθεια είναι πως η πρόταση αυτή των παιδιών μας έκανε να αισθανθούμε αμήχανα και να αναρωτηθούμε που θα μας οδηγούσε. Η πορεία, όμως, υπήρξε για όλους μας μια ανεπανάληπτη μαθησιακή διαδικασία και εμπειρία. Στη διάρκεια υλοποίησης του σχεδίου, τα παιδιά εξέφρασαν τις ιδέες τους για το Χριστό και τις αξίες που οικοδόμησαν μέσα από την αλληλεπίδραση με το στενό οικογενειακό και το ευρύτερο κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον τους. Τέλος, αποφάσισαν να Του κάνουν ως δώρα στα γενέθλιά Του, που θα τα γιόρταζαν τα Χριστούγεννα, την ημέρα που γεννήθηκε ο Χριστός, την αγάπη, τη χαρά, την ευτυχία, την ειρήνη και να Του υποσχεθούν πως η γλώσσα τους θα πηγαίνει μόνο στην αλήθεια, θα είναι καλά παιδιά, δε θα λένε κακές κουβέντες, θα φωνάζουν στους μεγάλους να μην πολεμάνε κι αν δεν έχουν λεφτά να μην κλέβουν, αλλά να πηγαίνουν στη δουλειά ..

Σιδηροπούλου Χριστίνα

Εξελίξεις και αλλαγές σε θέματα ηθικής/θρησκευτικής αγωγής στην ελληνική ποίηση για παιδιά

Η συμμετοχή της Εκκλησίας στη διαμόρφωση της Παιδείας και η αντίληψη ότι το παιδικό βιβλίο αποτελεί, κατά κύριο λόγο, σχολικό εγχειρίδιο συνετέλεσαν ώστε η Παιδική Λογοτεχνία από τα πρώτα της κιόλας δείγματα - στην Ελλάδα όπως και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες - να χαρακτηρίζεται από έντονη ηθικοπλαστική διάθεση και να αποτελεί μέσο θρησκευτικής αγωγής. Οι παιδαγωγικές επιστήμες και γενικότερα οι επιστήμες του ανθρώπου, με τις αλλαγές που επέφεραν στις αντιλήψεις σχετικά με την παιδική ηλικία, αλλά και οι κοινωνικές μεταβολές που συντελέστηκαν και διαμόρφωσαν παράλληλα το σύγχρονο κόσμο, διαμόρφωσαν και το πρόσωπο της Παιδικής Λογοτεχνίας καθορίζοντας κατά συνέπεια τη θεματική της. Έτσι, σταδιακά, το έντονα ηθικοπλαστικό της στοιχείο και ο κατηχητικός της χαρακτήρας άρχισε να εκλείπει, ενώ ταυτόχρονα άρχισαν να διαφοροποιούνται οι ηθικές αξίες που πραγματεύονταν οι συγγραφείς και να ανανοηματοδοτείται η έννοια της θρησκευτικότητας. Η τελευταία δεν ταυτίζεται πλέον αποκλειστικά με το χριστιανικό δόγμα (εκτός από τις αμιγώς χριστιανικές εκδόσεις). Ανάγεται, αντίθετα, στην εναγώνια υπαρξιακή προσπάθεια γνωριμίας του ανθρώπου με την ψυχή του, αποκτώντας έτσι μια πιο οικουμενική διάσταση. Οι παραπάνω διαπιστώσεις είναι ιδιαίτερα εμφανείς στα ποιήματα που γράφθηκαν για παιδιά κατά το δεύτερο μισό του 20ου αι. στην Ελλάδα. Μας οδηγούν μάλιστα σε πλούσια συμπεράσματα αν, από τη μια πλευρά αναλογιστούμε ότι τα ειδολογικά χαρακτηριστικά του ποιήματος (ομοιοκαταληξία, ρυθμός, μέτρο, μικρή έκταση), που διευκολύνουν και την απομνημόνευσή του, το αναδεικνύουν προσιτή ανάγνωση/ακρόαση στα μικρά παιδιά, καταστρώνοντας το ταυτόχρονα πρόσφορο μέσο διαπαιδαγώγησης και αν, από την άλλη, λάβουμε υπόψη μας τις επιταγές της κοινωνικοπολιτικής πραγματικότητας της μεταπολεμικής, μεταδικτατορικής και σημερινής Ελλάδας.

Σιβροπούλου Ειρήνη

1. Οι ηθικές και θρησκευτικές αξίες στις εικονογραφημένες μικρές ιστορίες του 2002

Ο όρος εικονογραφημένη μικρή ιστορία είναι ένα καινούργιο λογοτεχνικό είδος στη θεωρία της παιδικής λογοτεχνίας. Πρόκειται για μια αυτοτελή λογοτεχνική σύντομη αφήγηση που αποδίδει το περιεχόμενό της με λόγο και εικόνα και απευθύνεται σε παιδιά προσχολικής και πρωτοσχολικής ηλικίας. Παρέχει στο παιδί γλωσσικές και οπτικές πληροφορίες, καλλιεργεί το γραμματισμό και αποτελεί μέρος του καθημερινού προγράμματος εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο.

Οι ηθικές αξίες πηγάζουν από την πανανθρώπινη ηθική συνείδηση καλλιεργούν τον ψυχικό κόσμο του ατόμου και διαμορφώνουν τα ήθη της κοινωνίας, ενώ οι θρησκευτικές αξίες έχουν πηγή τους το θρησκευτικό συναίσθημα. Η καλλιέργεια των ηθικών και θρησκευτικών αξιών αποτελούν επιδίωξη του ελληνικού νηπιαγωγείου σύμφωνα με το (Π.Δ. 486/1989. ΦΕΚ 208 Α').

Το κατά πόσο οι εικονογραφημένες μικρές ιστορίες περιέχουν ηθικές και θρησκευτικές αξίες δεν έχει ερευνηθεί επαρκώς.

Στη παρούσα έρευνα επιχειρείται να διερευνηθεί αν οι εικονογραφημένες μικρές ιστορίες που εκδόθηκαν ή επανεκδόθηκαν το έτος 2002 περιέχουν ηθικές και θρησκευτικές αξίες.

Με βάση την ανάλυση περιεχομένου που πραγματοποιήσαμε σε 97 εικονογραφημένες μικρές ιστορίες, την ταξινόμησή τους σε κατηγορίες ανάλογα με το είδος της κάθε αξίας (μεταφυσικές ή θρησκευτικές, ηθικές ή κοινωνικές, αισθητικές ή καλλιτεχνικές, λογικές ή πνευματικές, οικονομικές ή υλικές) και την κωδικοποίησή τους, προέκυψε ότι το 63,92% των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών περιέχει ηθικοκοινωνικές αξίες, ενώ το 4,12% περιέχει θρησκευτικές αξίες, διαπίστωση που επιχειρείται να ερμηνευτεί στην ανακοίνωση.

Γιάννης Τζαβάρας

Η αγωνία ως μέσο ηθικο-θρησκευτικής διαπαιδαγώγησης κατά τον Κίρκεγκωρ

Στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου του: *Η έννοια της αγωνίας* (Κοπεγχάγη 1844· παραπέμπω στην ελληνική μετάφραση του Γιάννη Τζαβάρα, Αθήνα 1971) ο Σαίρεν Κίρκεγκωρ περιγράφει εκτεταμένα την αγωνία ως μέσο ηθικής και θρησκευτικής διαπαιδαγώγησης. Μιλά για «μόρφωση μέσω της αγωνίας» (σελ. 185) και για «μαθητεία [στην αγωνία, η οποία] είναι μια περιπέτεια που πρέπει κάθε άνθρωπος να υποστεί» (σελ. 184). Το παιδαγωγικό στοιχείο γίνεται σαφέστατο, όταν ο Κίρκεγκωρ ισχυρίζεται ότι η αγωνία «αποκόβει πάντα το παιδί» από τον ομφάλιο λώρο που το συνδέει με τα γήινα, ενώ η ίδια η αγωνία προσκολλάται σε κάθε άνθρωπο «που κατέχει βαθύτερη φύση κι έχει τη φλόγα να μάθει το Καλό» (σελ. 190).

Η παιδική ηλικία κάθε ανθρώπου χαρακτηρίζεται από τον Κίρκεγκωρ (με χειγκελιανή επίδραση) ως κατάσταση αθωότητας. Ήδη μέσα σ' αυτή την κατάσταση, όπου το ανθρώπινο πνεύμα είναι ακόμα σε ονειρική μορφή, γεννιέται κάτι απροσδιόριστο, «ένα τίποτα», που κάνει τον άνθρωπο να αγωνιά (σελ. 52). Αυτό το «τίποτα» είναι μια πρώτη εμφάνιση της ελευθερίας, της αιωνιότητας και της απεραντοσύνης – δηλαδή της θεϊκής φύσης –, που γίνεται κατανοητή ως δυνατότητα: το παιδί καταλαβαίνει ότι *μπορεί* να φάει τον απαγορευμένο καρπό ή να μην τον φάει, *μπορεί* να αμαρτήσει ή να παραμείνει αλώβητο. Η ανώριμη ελευθερία εμφανίζεται έτσι σαν πειρασμός. Η αγωνία δεν παίζει τότε μόνο τον *προκαταρκτικό ρόλο* για το «ποιοτικό άλμα» (προς την αμαρτία ή τη σωτηρία), αλλά και τον *αποκαλυπτικό ρόλο* ότι γνωστοποιεί κατά τους Έλληνες τη δύναμη του πεπρωμένου, κατά τον Χριστιανισμό την απέραντη ενοχή του ανθρώπου προ του Θεού. Η αγωνία προσδιορίζεται επιπλέον ως διαλεκτικό συναίσθημα: ως κάτι που ελκύει και συνάμα απωθεί, κάτι που ανοίγει το δρόμο για την πτώση ή για τη σωτηρία – και που, ως τέτοιο παιδαγωγικό μέσο, δεν εγγυάται και δεν ευθύνεται ούτε για τη μια ούτε για την άλλη.